

Temanotat

Kirgisistan: Situasjonen etter de etniske urolighetene i 2010. Spesielt om etniske usbekeres situasjon.



Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon (Landinfo) skal som faglig uavhengig enhet innhente og analysere informasjon om samfunnsforhold og menneskerettigheter i land som Utlendingsdirektoratet (UDI), Utlendingsnemnda (UNE) og Justis- og beredskapsdepartementet har behov for kunnskap om.

Landinfos rapporter og temanotater er basert på opplysninger fra både åpne og anonyme kilder. Opplysningene er innsamlet og behandlet i henhold til kildekritiske standarder.

Informasjonen som blir lagt fram i rapportene og temanotatene, kan ikke tas til inntekt for et bestemt syn på hva praksis bør være i utlendingsforvaltningens behandling av søknader. Landinfos rapporter og temanotater er heller ikke uttrykk for norske myndigheters syn på de forhold og land som omtales.

© Landinfo 2014

Materialet i denne publikasjonen er omfattet av åndsverklovens bestemmelser. Uten særskilt avtale med Landinfo er enhver eksemplarframstilling og tilgjengeliggjøring bare tillatt i den utstrekning det er hjemlet i lov.

Alle henvendelser om Landinfos rapporter kan rettes til:

Landinfo
Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon

Storgata 33 A

Postboks 8108 Dep

N-0032 Oslo

Tel: 23 30 94 70

E-post: landinfo@landinfo.no

www.landinfo.no

Temanotat Kirgisistan: Situasjonen etter de etniske urolighetene i juni 2010. Spesielt om etniske usbekeres situasjon

SUMMARY

Sources Landinfo spoke with in Bishkek and Osh in September 2013 stressed that the situation in the south has calmed down and become more normalized. However, the situation in the south seems to be fragile, but stable. The pressure towards ethnic Uzbeks is less obvious and there are far less incidents of violence taking place than just a couple of years ago. Many people, and specially the Uzbek population, still fear what is going to happen and the population is more ethnically divided than before the June 2010 events.

The situation in the north is quite different, where the population is not very influenced by what happened in the south.

SAMMENDRAG

Kildene Landinfo snakket med i Bisjkek og Osj i september 2013 fremhevet at situasjonen i sør har roet seg etter hendelsene som fant sted i juni 2010. Situasjonen i sør synes å være stabil, men skjør. Presset mot etniske usbekere er mindre synlig og det er langt færre voldshendelser som skjer nå enn for et par år siden. Deler av befolkningen, og spesielt den usbekiske befolkningen, frykter fortsatt for hva fremtiden kan bringe, og samfunnet er mer delt enn før juni 2010-hendelsene. De etniske skillelinjene har blitt mer markert. Befolkningen er mer bevisst på om en person er usbeker eller kirgiser.

Situasjonen i nord er annerledes enn i sør, der er befolkningen ikke særlig preget av hendelsene som fant sted i sør.

INNHold

1. Innledning	5
2. Kort om konflikten i sør i juni 2010	5
2.1 Bakgrunn	5
2.2 De etniske urolighetene i juni 2010	6
2.3 Antallet alvorlig berørte.....	7
2.4 Ulike forklaringer på konflikten	7
3. Fengslinger og rettssaker etter urolighetene i juni 2010	8
3.1 Anholdelser rett etter hendelsen	8
3.2 Mishandling i arrest og varetekt	9
3.3 Rettssakene i kjølvannet av hendelsen	10
3.4 Hendelser i rettssalene	12
4. Situasjonen for usbekere i sør	13
4.1 Generelt om sårbarhet og frykt.....	13
4.1.1 Anholdelser og pengeutpressing rettet mot etniske usbekere	14
4.1.2 Reaksjoner mot familiemedlemmer til fengslede	15
4.1.3 Diskriminering	16
4.1.4 Utestenging fra arbeidslivet og manglende representasjon i det offentlige	16
4.2 Språksituasjonen	16
4.3 Internflyktningssituasjonen	17
4.4 Forsoning	17
4.5 Økt religiøs aktivitet som følge av konflikten	18
5. Situasjonen for etniske usbekere i nord	19
6. Referanser	21

1. INNLEDNING

Den usbekiske minoriteten i Kirgisistan utgjør 14,3 % av den totale befolkningen som er på 5,4 millioner (2011-tall). Sammen med etniske russere (6,9 % av befolkningen) utgjør disse to gruppene de største minoritetene i landet (National Statistical Committee of the Kyrgyz Republic 2012).

Den usbekiske minoriteten er hovedsakelig bosatt i den sørlige delen av Kirgisistan, i Ferghana-området som grenser til Usbekistan og Tadsjikistan. Dette er det tettest befolkede området i Kirgisistan. Forholdet mellom usbekere og kirgisere har generelt vært preget av lite uro frem til 2010 (bortsett fra en hendelse i 1990, se del 2.4), da store opptøyer oppsto mellom kirgisere og usbekere i byene Osj og Jalalabad og endte med at mer enn 450 personer ble drept, hovedsakelig etniske usbekere.

Temaet for dette notatet er ikke selve hendelsen med massive opptøyer mellom etniske kirgisere og etniske usbekere i Osj og Jalalabad, sør i Kirgisistan i juni 2010. Hendelsen beskrives kun kort, og det gis ingen videre forklaring på hvorfor hendelsen fant sted, annet enn hva som er gjengitt i en rekke tidligere rapporter, se kapittel 2. Notatet går inn på rettsprosessene i kjølvannet av konflikten og forsøker videre å beskrive forholdene for etniske usbekere i Kirgisistan pr. i dag. Notatet tar først og fremst for seg forholdene for etniske usbekere i sør, der opptøyene foregikk, men beskriver også kort forholdene for etniske usbekere nord i landet. Når det henvises til etniske usbekere, er dette usbekere som har bodd i Kirgisistan over lang tid. Notatet beskriver ikke forholdene for nyankomne usbekere som av ulike årsaker har kommet over grensen fra Usbekistan.

Notatet baserer seg mye på muntlige kilder Landinfo møtte under en informasjonsinnhentingsreise til Bisjkek og Osj i september 2013. Informasjonsinnhentingsreisen ble planlagt og gjennomført av Landinfo i samarbeid med UNHCRs kontor i Bisjkek. Kildene Landinfo snakket med i Bisjkek og Osj ble kontaktet etter anbefalinger fra blant andre Human Rights Watch i Bisjkek, UNHCR i Bisjkek, den norske Helsingforskomite og Landinfos øvrige kontaktnett fra tidligere reiser til området. I tillegg til muntlige kilder baserer notatet seg på skriftlig materiale tilgjengelig via Internet.

2. KORT OM KONFLIKTEN I SØR I JUNI 2010

2.1 BAKGRUNN

Sammenlignet med sine naboland har Kirgisistan vært mer demokratisk og hatt et rikere sivilt samfunn med et NGO-miljø og en aktiv presse. Forskjellene mellom nord og sør i landet er store; både økonomisk og kulturelt. Den russiske minoriteten bor hovedsakelig i nord, mens etniske usbekere bor i sør. Områdene i sør er preget av påvirkning fra Usbekistan og Tadsjikistan og er fattige områder, mens nordområdene er preget av en langt større velstand. Områdene i nord ble industrialisert på 1920-tallet, mens området rundt Ferghana-dalen i sør forble et landbruksområde. Når det gjelder respekt for menneskerettighetene er det også en forskjell mellom sør og nord.

Generelt vises menneskerettighetene større respekt i nord, ifølge en representant for organisasjonen Adilet (møte i Bisjkek, september 2013).

Rettsikkerheten i landet er imidlertid dårlig. Kildene Landinfo snakket med i september 2013 viste til «no rule of law» og opplyste at rettssystemet lider av store mangler og at man blant annet kan forhandle seg frem til beslutninger i rettssystemet med bestikkelser. Det ble vist til at respekt for lovene er fraværende, både hos myndighetsorganer og i befolkningen generelt (representant for en internasjonal organisasjon (b), møte i Bisjkek september 2013).

Etter at Kurmanbek Bakijev kom til makten som følge av den såkalte Tulipanrevolusjonen i 2005 hvor Askar Akajev måtte gå som president, ble sivile og politiske rettigheter strammet inn. Av frykt for harde represalier ble samfunnet mer og mer preget av selvensur og mindre og mindre demokratisk.

Folk fra områdene i sør hadde lenge følt at Akajev-regimet ikke ivaretok deres interesser, og de støttet opp om den nye presidenten, Bakijev, som kom fra Jalalabad i sør. Bakijev var imidlertid også populær i nord. Kurmanbek Bakijev måtte gå av som følge av aprilrevolusjonen i april 2010, etter beskyldninger om korrupsjon og utdeling av maktposisjoner til nærmeste familie, på lik linje med hva som skjedde under forgjengeren Akajev i 2005. Ifølge den kirgisiske organisasjonen Adilet (møte i Bisjkek, september 2013) startet en politisering av rettssystemet under Bakijevs presidentperiode, hvor sterke bånd mellom kriminelle grupper og politikere oppsto.

En overgangsregjering med sosialdemokraten Roza Otunbajeva som president ble dannet i mai 2010. Hun ble erstattet av partifellen Almasbek Atambajev etter presidentvalget i oktober 2011, et valg som ble ansett å tilfredsstille internasjonale krav. Almasbek Atambajev sitter pr. mai 2014 fortsatt som president, men flere regjeringskoalisjoner bestående av ulike partier¹ har sittet med makten siden han ble valgt som president i 2011.

2.2 DE ETNISKE UROLIGHETENE I JUNI 2010

Perioden etter president Bakijevs avgang våren 2010 var preget av uro og spenninger, og det var flere sammenstøt mellom tilhengere av Bakijev og tilhengere av overgangsregjeringen. Blant tilhengerne av overgangsregjeringen var blant annet aktivister ledet av den usbekiske forretningsmannen og politikeren Batyrov. En svekkelse av myndighetsstrukturene som følge av Bakijev-regimets sammenbrudd og en begynnende maktkamp førte til økte spenninger, også i de interetniske relasjonene. Konflikten som tidligere hadde stått mellom regimet og opposisjonen, utviklet seg etter hvert til å bli en konflikt mellom etniske usbekere og etniske kirgisere i de sørlige delene av landet. I juni 2010 eskalerte denne konflikten til voldelige opptøyer og sammenstøt mellom de to gruppene.

Voldshandlingene startet med bråk mellom kirgisiske og usbekiske ungdommer i Osj den 10. juni 2010. Samme kveld samlet en stor gruppe etniske usbekere seg i den

¹ Politiske partier i Kirgisistan er annerledes enn vår definisjon av et politisk parti. En velinformert kilde i Bisjkek (møte, september 2013) uttaler det slik:

Partiene er bygd opp rundt en person og kan være basert på regionale, familiære eller kriminelle relasjoner. Ofte er partiet basert på felles økonomiske interesser. Alle politiske partier har de samme programmene, og partiene er flyktige med personer som går ut og inn av partier og fraksjoner. Politisk lojalitet varer kun så lenge dette tjener de involverte.

sentrale delen av Osj², og om natten kom det til sammenstøt mellom kirgisere og usbekere. Urolighetene spredte seg så til andre deler av Osj. Om morgenen den 11. juni begynte kirgisere fra Osj og de omkringliggende områdene å angripe tilfeldige usbekere, plyndre og sette fyr på forretninger og bolighus. Den 12. juni spredte urolighetene seg til Jalalabad-provinsen, og byene Jalalabad og Bazar-Korgon ble rammet av vold og ødeleggelser. Imidlertid var det langt færre ofre disse stedene enn i Osj, selv om angrepene også her var brutale (Migrationsverket 2012).

2.3 ANTALLET ALVORLIG BERØRTE

Det er vanskelig å beregne eksakte tall på ofre for volden, men det har vært anslått at et sted mellom 465 og 500 personer ble drept (Freedom House, Memorial & Norwegian Helsinki Committee 2012). Ifølge senere tall innhentet fra en kirgisk advokat (a) og hennes organisasjon ble totalt 492 personer drept (møte i Bisjkek september 2013). Tallene skal ha blitt bekreftet av det internasjonale samfunn. Rundt 1900 personer hadde behov for medisinsk hjelp på sykehus. Det er også rapportert om voldtekter og seksualisert vold.

Majoriteten av ofrene var usbekere, men også kirgisere ble hardt rammet.

Mange tusen mennesker flyktet som følge av volden. Man regner med at rundt 110 000 mennesker flyktet til Usbekistan, mens det var rundt 300 000 internt fordrevne (Kyrgyzstan Inquiry Commission 2011). De som dro til Usbekistan kom tilbake igjen etter kort tid (Grosvold 2010) og mye tyder på at mange dro videre til Russland (Akmatov 2011). Det var også store materielle ødeleggelser. Tusenvis av hus ble påtent, de fleste eid av usbekere. Mange usbekere fikk også eiendommene sine beslaglagt (Akmatov 2011).

2.4 ULIKE FORKLARINGER PÅ KONFLIKTEN

I den offisielle forklaringen av hendelsene i 2010, som blant annet den nasjonale kommisjonen og den kirgiske ombudsmannen har gitt uttrykk for, anklages lokale usbekiske ledere for å ha initiert og finansiert de voldelige sammenstøtene (Migrationsverket 2012). I den internasjonale rapporteringen derimot, fremheves det at kirgiske myndigheter har mislyktes i sin håndtering av de etniske spenningene som lenge har vært til stede i de sørlige delene av Kirgisistan. Det blir også pekt på at de voldsomme sammenstøtene i 2010 hadde flere likhetstrekk med de blodige etniske sammenstøtene som skjedde i 1990 (Migrationsverket 2012). Den gangen ble 300 personer drept i sammenstøtet etter anklager om urettferdig landdistribusjon. Etniske kirgisere og usbekere har generelt sett levd fredelig sammen i de sørlige delene av Kirgisistan (kirgisk advokat (a), møte i Bisjkek september 2013), uten synlige konflikter. Imidlertid har det under overflaten vært spenninger mellom de to gruppene, med konflikter om land og ulik fordeling av den politiske makten. Tradisjonelt har kirgiserne vært overrepresentert i offentlig sektor, mens usbekerne har spilt en viktig rolle i privat sektor og har vært ansvarlige for markeder og restaurantdrift.

² Osj teller ifølge offisiell statistikk 250 000 innbyggere, men ifølge myndighetene i byen skal antallet innbyggere i byen ha nådd ca. 600 000 med tilstrømming fra omkringliggende områder. Dette til tross for det store antallet som forlot Osj kort tid etter konflikten i juni 2010 (Akmatov 2011).

I mai 2011 ble det utgitt en rapport utarbeidet av en internasjonal kommisjon ledet av den finske parlamentarikeren Kimmo Kiljunen (Kyrgyzstan Inquiry Commission 2011). Rapporten konkluderte med at det var mye som talte for at ugjerninger begått under angrepene mot usbekere i Osj i juni 2010 kunne karakteriseres som forbrytelser mot menneskeheten. Dette dreide seg om mord, voldtekter og annen vold rettet mot en bestemt folkegruppe.

Når det gjelder årsakene til volden, peker den internasjonale kommisjonen blant annet på overgangsregjeringens manglende evne til å ta inn over seg den stadig mer ustabile situasjonen i sør og den manglende forståelsen for de interetniske relasjonene der. Blant annet støttet overgangsregjeringen seg på usbekiske politiske krefter, uten å ha forståelse for de reaksjoner dette skapte blant etniske kirgisere i sør. Kommisjonen peker også på strukturelle forklaringer, som underrepresentasjon av usbekere i statsapparatet og innen politi og rettsvesen (Kyrgyzstan Inquiry Commission 2011).

Ifølge flere rapporter utgitt av internasjonale organisasjoner (Amnesty International 2012a; International Crisis Group 2010; Human Rights Watch 2010) blir det hevdet at angrepene var målrettede og organiserte. Videre blir det hevdet at politiet og militæret unnlot å gripe inn mot kirgisiske gjenger som angrep usbekere, at de i en del tilfeller frivillig gav fra seg våpen og til dels også selv deltok i angrepene. Disse opplysningene blir også stadfestet i den internasjonale kommisjonens rapport (Kyrgyzstan Inquiry Commission 2011). Politiets og de militæres rolle under opptøyene er imidlertid fortsatt ikke fullstendig klarlagt, ifølge en rapport utgitt av Amnesty International (Amnesty International 2012a).

Flere av kildene Landinfo møtte (internasjonal organisasjon (a), møte september 2013; kirgisk advokat (a), møte september 2013) mente at selve hendelsen var blitt iscenesatt fra kirgisk side. Kildene viste til at etniske kirgisere ble mobilisert fra fjellområdene utenfor Osj og ble hentet ned til byen for å gå løs på den etniske usbekiske befolkningen. Flere kilder hevdet at det i utgangspunktet ikke var befolkningen i Osj og senere Jalalabad som startet opptøyene, men at konflikten ble satt i gang av maktapparatet og at kirgisiske myndigheter forsøkte å ødelegge usbekernes rykte og tilsløre det som skjedde. En kirgisk advokat (a) viste til at konflikten således var vertikal og ikke horisontal (møte, september 2013), og at militært kjøretøy ble skaffet til veie for kirgisere som ble mobilisert fra monoetniske landsbyer, blant annet fra regionen Alaj utenfor Osj by. Dette skjedde etter at det var satt ut rykter om at en kirgisk jente var blitt voldtatt.

3. FENGSLINGER OG RETTSSAKER ETTER UROLIGHETENE I JUNI 2010

3.1 ANHOLDELSER RETT ETTER HENDELSEN

I perioden rett etter hendelsene i juni 2010 ble det rapportert at usbekere i uforholdsmessig høy grad ble tiltalt for forbrytelser begått i forbindelse med urolighetene, mens myndighetene i liten grad etterforsket forbrytelser begått av kirgisere. Ifølge Amnesty International (2011a) ble hundrevis av menn, de fleste usbekere, vilkårlig anholdt.

Temanotat **Kirgisistan: Situasjonen etter de etniske urolighetene i juni 2010. Spesielt om etniske usbekeres situasjon**

3.2 MISHANDLING I ARREST OG VARETEKT

Ifølge den internasjonale kommisjonens rapport foreligger det også pålitelig dokumentasjon på at kirgisiske myndigheter har brukt tortur under pågripelsen av mistenkte i perioden etter urolighetene (Kyrgyzstan Inquiry Commission 2011).

Det samme opplyste flere kilder som jobber med forholdene i varetekt og som har rapportert om hva som har skjedd med ofrene. Ifølge flere kilder (internasjonal organisasjon (b), (c) og (d), september 2013) ble flere av de arresterte etter urolighetene i juni 2010 utsatt for tortur i forbindelse med pågripelsene. Ifølge de internasjonale organisasjonene (a) og (d) er det størst fare for å bli utsatt for tortur rett etter pågrepelse, som for eksempel i bilen, på vei til politiet og arresten, såkalt IVS³. Det er færre forekomster av tortur i midlertidig varetekt, såkalt SISO. Tortur benyttes særlig før tiltalte får adgang til advokat og formålet er å få en tilståelse under avhør.

Ifølge en internasjonal organisasjon (c) (møte, september 2013) ble ulike torturmetoder brukt. Den internasjonale organisasjonen (c) opplyste at ofre fikk fingernegler dratt ut mens de var til avhør. De ble også utsatt for slag. Noen skal ha fått trukket en plastpose over hodet og det skal ha vært brukt nåler mot magen. En del av mishandlingen ble gjort på en slik måte at den ikke skulle sette spor. I enkelte tilfeller ble det foretatt medisinske undersøkelser som viste at tortur var blitt brukt, men den medisinske undersøkelsen ble ikke tatt hensyn til da sakene ble bragt inn for rettsapparatet. De som hadde behov for medisinsk behandling etter mishandling/tortur under pågrepelse eller i varetekt fikk sjelden noen behandling. Den som ledet avhørene nektet den enkelte medisinsk hjelp.

En representant for en annen internasjonal organisasjon (d) (møte i Osj, september 2013) opplyste at internasjonale aktører har tilgang til fengslene i Kirgisistan, også til varetektsfengslene. Også medisinsk personale har tilgang til fengslene, og organisasjonen bekreftet det samme som øvrige kilder og opplyste at tortur hadde vært brukt overfor innsatte etter urolighetene i juni 2010.

Kildene opplyste litt forskjellig om hvorvidt kvinner som var arrestert ble utsatt for seksuelle overgrep. Ifølge en representant for en lokal NGO (a) (møte i Osj, september 2013) ble også flere av kvinnene utsatt for voldtekt i forbindelse med pågripelsene. En internasjonal organisasjon (d) (møte i Osj, september 2013) opplyste at seksuelle overgrep ikke har vært særlig utbredt, men at det var mange som ble utsatt for trusler om seksuelle overgrep. Seksuelle overgrep er imidlertid så tabubelagt at det er usikkert om opplysninger om denne typen overgrep vil bli kjent.

Det har ifølge en internasjonal organisasjon (c) vært tilfeller av dødsfall i varetekt, og ingen har blitt straffeforfulgt for at tortur ble benyttet. Dette fremgår også av Amnestys årsrapport (2012b).

Tortursaker når ikke frem til rettsapparatet. Hvis en sak om tortur skulle bringes inn for retten vil familiemedlemmer oppleve så mye press at de trekker klagen om tortur, opplyste en internasjonal organisasjon (c) (møte, september 2013). Det er, ifølge representanter fra flere internasjonale organisasjoner (c) og (d), ingen saker om tortur som har nådd frem i rettsapparatet og ingen saker hvor politiet har blitt dømt. Dette

³ IVS er politiarresten og driftes av politiet, mens SISO er varetekt og opereres av fengselsvesenet.

går også frem av Amnestys rapport fra 2011 (Amnesty 2011b). Mange tiltalte tør ikke rapportere om mishandling av frykt for sanksjoner.

Tilståelse er ikke alene nok til å bli dømt, men er viktig for å få en person dømt selv om tilståelsen har blitt gitt under mishandling/tortur. Selv om det kreves bevis ut over tilståelse, viste flere kilder til at beviskravet er svært lavt. Ifølge en internasjonal organisasjon (c) har det blitt ført en rekke vitner i sakene som omhandler hendelsene i juni 2010, men det har vært mye rot i sakene og det er lett å påvirke sakene. Det er dermed umulig å si om en person er skyldig eller ikke. Ifølge flere kilder er det ingen rettssikkerhet i disse sakene.

Vitner har også vært kalt inn til avhør og har endt opp som mistenkt. Det er videre kjent at personer som har vært kalt inn som vitner, har blitt mishandlet og truet til å avgi «riktig» forklaring. Dommere vektlegger imidlertid like fullt disse vitneutsagnene og neglisjerer det faktum at forklaringen har blitt gitt under tvang (internasjonal organisasjon (d), møte september 2013).

Flere kilder opplyste at tortur ikke bare har vært brukt i de såkalte 2010-sakene, men også i andre typer saker, både politiske saker og vanlige kriminalsaker.

3.3 RETTSSAKENE I KJØLVANNET AV HENDELSEN

Retts sakene mot etniske usbekere arrestert for overgrep mot kirgisere, som har vært ført i årene etter juni 2010, har ikke vært ført i samsvar med internasjonale standarder. Tvungne tilståelser gitt under tortur, trusler og vold mot tiltalte i og utenfor rettslokalene har dominert sakene (U.S. Department of State 2014 s. 7; Internal Displacement Monitoring Centre 2014; muntlige kilder i samtale med Landinfo september 2013).

Etter urolighetene i juni 2010 henvendte ofrene for konflikten seg til advokater og ikke til politi og påtalemakten, siden ofrene ikke stolte på disse. Mange advokater nektet å ta sakene, og situasjonen var ifølge en kirgisisk advokat (b) (møte i Osj, september 2013) svært vanskelig.

Kirgiserne anmeldte det som hadde skjedd med en gang, mens usbekerne først anmeldte forholdene da de hørte at det ville bli en kompensasjonsordning for ofrene. Usbekere gravlegger sine døde med en gang og etterforskningen rundt drepte usbekere har dermed blitt svært komplisert med manglende bevisførsel fordi bevisene var ødelagt (kirgisisk advokat (b), møte i Osj september 2013).

I september 2013 var 90 drapssaker⁴ knyttet til 2010-urolighetene blitt oversendt til rettsapparatet (internasjonal organisasjon (a), møte i Bisjkek september 2013).

Av disse sakene har 60 saker blitt behandlet ferdig, mens de resterende 30 sakene var stanset, ifølge en kirgisisk advokat (a) (møte i Bisjkek, september 2013). Sakene omhandler kun tre drepte usbekere. De resterende sakene omhandler drap på kirgisere. 44 personer har fått livstidsdommer. Av de som har fått livstidsdommer er kun to personer etniske kirgisere. Ifølge samme advokat var de to livstidsdømte kirgiserne tiggere. Dette var fabrikkerte saker med den hensikt å vise at ikke bare usbekere ble dømt etter urolighetene. 42 etniske usbekere fikk livstidsdommer.

⁴ Totalt ble 492 personer drept under urolighetene.

Den kirgisiske advokaten (a) (møte i Bisjkek, september 2013) viste til at det er et stort misforhold mellom drepte og dømte, siden majoriteten av de drepte er etniske usbekere og også majoriteten av de dømte er etniske usbekere. Dette gir sterke indikasjoner på at noe ikke er riktig. Advokaten og den organisasjonen hun jobber for har vært sterkt involvert i å undersøke tall på drepte og dømte. Ifølge hennes statistikk som bekreftes av det internasjonale samfunnet, var 73 % av de drepte etniske usbekere, 26 % var etniske kirgisere og 1 % annen etnisitet (én uigur, én pakistaner og tre russere).

Etniske usbekerne har gjennomgående blitt dømt for drap, mens etniske kirgisere har blitt dømt for plyndring og har gjennomgående fått betingede dommer (internasjonal organisasjon (a), møte i Bisjkek september 2013). Det er imidlertid også usbekere som har blitt frikjent etter at bevis har blitt samlet inn som viste at disse var i Usbekistan mens juni-urolighetene pågikk.

Ifølge ovennevnte advokat (a) var det de siste månedene frem til september 2013 ikke ytterligere saker som ble behandlet i rettsapparatet. Saken til Mahamatzhan Bizurukov, relatert til mordet på Almaz Askarov⁵, ble behandlet i rettsapparatet for en domstol i Bisjkek i januar 2014. Saken skulle vært ført i Osj, men ble flyttet til Bisjkek av sikkerhetsgrunner (Freedom House 2014). Landinfo har ingen informasjon om andre saker som har blitt behandlet i rettsapparatet etter september 2013. Dette betyr ikke at alle sakene er ferdig behandlet. Flere saker ble midlertidig stoppet pga. manglende bevis. Noen saker ble sendt tilbake for ny etterforskning. Dette betyr at sakene i teorien kan tas opp på nytt, men ifølge en kirgisk advokat (a) (møte, september 2013) vil ikke dette skje i praksis. Det er ingen som lenger gjør undersøkelser i disse sakene og det er ingen forventinger til at sakene skal gjenopptas, ifølge kirgisk advokat (a) (møte, september 2013). En annen kirgisk advokat (b) (møte, september 2013) opplyste at det er en del straffesaker som er åpnet, men at gjerningsmannen er ukjent. Disse sakene står uløste og det er store vanskeligheter med bevisene. Sjansene er minimale for at disse sakene gjenopptas. Det var heller ikke pr. september 2013 blitt åpnet nye saker på flere måneder, og sjansene for at flere saker skal bli åpnet ble ansett som usannsynlig.

Flere kilder viste til at det i liten grad har blitt avsagt frifinnende dommer. Der det ikke har vært tilstrekkelig beviser til å domfelle, har saken blitt sendt tilbake for ytterligere etterforskning. Saken kommer så tilbake til rettssystemet uten at det fra politi og påtalemyndighet foretas ytterligere (reelle) etterforskningsskritt.

Det har vært tilfeller der personer har blitt dømt in absentia. Den etniske usbekeren⁶ og forretningsmannen Kadyrzhan Batyrov fra Jalalabad som nå har fått asyl i Sverige, ble i september 2011 dømt in absentia til en livstidsdom for sin angivelige rolle i juni-urolighetene (RFE/RL 2011b). Dommen ble opprettholdt i januar 2012. Eiendommene hans ble konfiskert og en del av hans slektninger skal ha blitt intervjuet som foreløpige vitner. Ifølge en internasjonal organisasjon (c) (møte

⁵ Den etniske kirgiseren Almaz Askarov ble drept i juni 2010. Mahamatzhan Bizurukov, en 33 år gammel etnisk usbeker, ble siktet for såkalt ulovlig frihetsberøvelse, og for sin forbindelse til drapet. Bizurukov anførte at han tilsto under tortur. Under rettssaken angrep Askarovs kvinnelige slektninger både Bizurukov og forsvareren (Human Rights Watch 2011).

⁶ Kadyrzhan Batyrov var ved siden av å være forretningsmann, leder av et usbekisk kultursenter i Jalalabad i det sørlige Kirgisistan. Han var også grunnleggeren av et universitet, People's Friendship University, i Jalalabad. Universitet ble utsatt for store ødeleggelser under urolighetene i juni 2010 (RFE/RL 2011c).

september 2013) kan enhver som har en tilknytning til Batyrov risikere å bli avhørt (internasjonal organisasjon (c), møte september 2013). Batyrov har i Sverige gått offentlig ut og kritisert kirgisiske myndigheter for deres behandling av den usbekiske minoriteten i landet (Ferghana News 2012).

En annen kjent sak i media har vært saken mot menneskerettighetsforkjemperen Azimjon Askarov, som forsøkte å forhindre opptøyer og angrep på usbekere. Han ble dømt til livstid i september 2010, for blant annet å ha oppfordret til rasehat og for medvirkning til mord på en politimann. Ifølge Amnesty International var rettssaken preget av en rekke mangler, og anklager om bruk av tortur ble ikke fulgt opp av myndighetene (Amnesty International 2011b). Appelldomstolen har nektet å åpne saken på nytt for videre etterforskning (U.S. Department of State 2014).

Rettssakene har generelt vært preget av korrupsjon (kirgisisk advokat (b), møte i Osj september 2013). Heller ikke med bestikkelser til dommeren er tiltalte garantert en rettfærdig behandling, men ved å betale til dommeren blir i alle fall tiltalte hørt, opplyste en kirgisisk advokat (b). Dette gjelder generelt og ikke kun i 2010-sakene.

Enkelte av de tiltalte har greid å kjøpe seg fri ved å bestikke politiet. Saken har dermed blitt henlagt. Ifølge en kirgisisk advokat (b) er det mulig å bestikke politiet til å henlegge en sak før saken har blitt kjent for offentligheten. Etter at en sak har blitt kjent vil det være vanskeligere å bestikke seg til henleggelse. Advokaten (b) viste til at personer anklaget for drap i forbindelse med urolighetene i juni 2010 har greid å betale seg helt fri. Dette er personer med svært mye penger. Enkelte kjøpte seg fri lenge nok til at de kunne stikke av. Ifølge advokaten (b) betales det opp til ca. 500 dollar i bestikkelser i små saker og opp mot 100 000 dollar i store saker. Det ble ikke gitt nærmere beskrivelse av hva som betegnes som små og store saker.

Ifølge en lokal NGO (b) er de fleste av de innsatte i kirgisiske fengsler svært fattige. De som har penger har greid å betale seg ut før de kom så langt som til å bli fengslet. Dette gjelder også en del av de såkalte 2010-sakene (møte i Osj, september 2013).

3.4 HENDELSER I RETTSSALENE

Rettssakene i kjølvannet av urolighetene i juni 2010 har ifølge en rekke ulike kilder vært preget av massiv uro.

Ifølge en internasjonal organisasjon (a) (møte, september 2013) har en gruppe eldre kirgisiske kvinner⁷ stått for en rekke voldsaksjoner i rettslokalene. Noen av kvinnene var hyret inn av ulike interessenter og skal ha blitt betalt for å utøve regelrett vold i rettssalene. Kvinnene opptrådte som de fornærmedes støttespillere; altså på kirgisernes side (advokat b). Andre av kvinnene var etterlatte/slektninger til de fornærmede. I Amnestys årsrapport (2012b) blir det beskrevet hvordan den kirgisiske advokaten Tatiana Tomina, som har ført saker på vegne av sine usbekiske klienter, ble angrepet av fire kirgisiske kvinner da hun var på vei ut av rettslokalet i Osj. Hun ble slått og sparket, og politi og rettsbetjenter lot det hele skje uten å blande seg inn.

Human Rights Watch (2013) har også rapportert om en konkret sak som har pågått i rettsapparatet siden 2011, hvor saken har vært preget av uro i rettssalen, der en gruppe kvinner åpent har angrepet den anklagede i saken.

⁷ De eldre kvinnene blir i dagligtale omtalt som «OBON», med referanse til innenriksstyrker kalt OMON. OBON er ingen formell benevnelse av gruppen, men kildene Landinfo møtte brukte denne betegnelsen.

De kirgisiske kvinnene som har gått til angrep har gått fri for reaksjoner fra kirgisiske myndigheter og har kunnet drive sin aktivitet uforstyrret. Flere kilder viste til at eldre kvinner, gjennom sin alder samt at de er mødre, har en egen status i samfunnet. Mange av rettssakene har pga. all uro og vold i rettssalene blitt gjennomført i militærforlegninger. Rettssakene lot seg ikke gjennomføre i vanlige rettslokaler, ifølge en kirgisisk advokat (b) (møte i Osj, september 2013).

4. SITUASJONEN FOR USBEKERE I SØR

4.1 GENERELT OM SÅRBARHET OG FRYKT

Det er Landinfos vurdering at usbekere er i en mer sårbar situasjon i Kirgisistan i dag enn de var før konflikten i 2010, og at befolkningen generelt er mer oppmerksomme på betydningen av etnisitet og spesielt om hvorvidt en person er usbekere eller kirgiser.

Ifølge U.S. Department of State (2014, s. 1) er overgrep i forbindelse med etniske spenninger i sør fortsatt det største menneskerettighetsproblemet i landet. I rapporten vises det til manglende rettssikkerhet, vilkårlige anholdelser og utpressing av ulike grupper, spesielt mot usbekere. Rapporten spesifiserer imidlertid ikke nærmere konkrete hendelser i løpet av siste år.

Internal Displacement Monitoring Centre (2014) skrev i februar 2014 at det ikke har vært ytterligere alvorlige voldshendelser siden 2010. De trekker imidlertid frem at det er en manglende tillit i samfunnet og at de underliggende årsakene for uroen og tvangsforflytningene fortsatt er uavklarte.

En representant for en internasjonal organisasjon (d) (møte, september 2013) uttalte at situasjonen etter 2010 har blitt politisert og at situasjonen er som et åpent sår. Begge parter føler seg urettmessig behandlet. Usbekerne føler seg dårlig behandlet, mens kirgiserne mener at mange ikke har blitt dømt for det de har gjort. Det hersker frustrasjon på begge sider.

Ifølge International Federation for Human Rights (FIDH 2011) har menneskerettighetsaktivister og uavhengige journalister som rapporterte om menneskerettighetsbrudd begått under urolighetene i juni 2010, og som har jobbet for å beskytte den usbekiske minoriteten, blitt utsatt for trakassering både fra representanter for myndighetene og fra kriminelle gjenger. Dette gjaldt særlig usbekiske aktivister, men også kirgisiske aktivister har vært utsatt, da de kunne bli sett på som «forrædere» av sitt eget folk. Det har vært tilfeller av sverteskampanjer mot navngitte menneskerettighetsaktivister i media. Landinfo hørte også om en sverteskampanje mot en usbekisk menneskerettighetsforkjemper. Vedkommende hadde engasjert seg offentlig for usbekernes situasjon og ble omtalt negativt i media og mottok også trusler (lokal NGO (a), møte i Osj september 2013).

Situasjonen i sør synes imidlertid å ha endret seg noe siden FIDH (2011) skrev sin rapport og Migrationsverket besøkte området i november/desember 2011. Den gang uttalte kilder at sentrale myndigheter ikke hadde full kontroll over området. Spesielt ble borgermesteren i Osj, Melis Myrzakmatov, trukket frem. Det ble sagt at han hadde sin egen nasjonalistiske agenda (Migrationsverket 2012). Borgermesterens

Temanotat Kirgisistan: Situasjonen etter de etniske urolighetene i juni 2010. Spesielt om etniske usbekeres situasjon

rolle ble i mindre grad trukket frem i september 2013. Mange kilder fremhevet at situasjonen i sør har roet seg, men uttalte samtidig at mange etniske usbekere føler frykt. En internasjonal organisasjon (a) (møte, september 2013) uttalte at for usbekere er den kortvarige frykten å bli slått og mishandlet og den langvarige frykten er at de ikke skal ha mulighet til å få jobb og til å leve normale liv igjen.

Ifølge en kirgisisk advokat (b) er situasjonen spent. Advokaten viste til at det ikke lenger eksisterer noen tillit mellom folkegruppene, men det er heller ikke slik at kirgisere og usbekere går til angrep på hverandre (møte i Osj, september 2013).

Som eksempel på manglende tillit mellom kirgisere og usbekere viste en journalist (b) (møte i Osj, september 2013) til at de sitter i hver sin etasje i moskeene i Osj. Dette er noe nytt, ifølge journalisten. Tidligere satt kirgisere og usbekere sammen.

Landinfo opplevde under oppholdet i Osj i september 2013 at flere av kildene, i tillegg til andre Landinfo tilfeldig kom i samtale med, først uttrykte at situasjonen nå har roet seg og at det ikke lenger er noen spenninger mellom kirgisere og usbekere. Etter hvert kom det frem at mange var redde for hva som kunne skje, og flere ga uttrykk for at hendelsene i juni 2010 har endret klimaet mellom de to folkegruppene. På overflaten syntes alt rolig, men det var tydelig at mange var usikre. Samtidig opplyste en kilde (kirgisisk advokat (b), møte i Osj september 2013) at vanlige konflikter som tilfeldigvis utspiller seg mellom en etnisk kirgiser og en etnisk usbeker ofte omtales som en etnisk konflikt, uten at dette nødvendigvis er tilfellet.

I tillegg til spenningen som fortsatt eksisterer mellom de to gruppene, har de materielle ødeleggelsene gjort livet vanskelig for mange. Hus er nå bygget opp igjen, men fortsatt er det mange mangler, blant annet i form av at inventar som ble ødelagt ikke ble kompensert. Forretningsvirksomhet har blitt lagt ned eller overtatt av kirgisere etter konflikten, og mange er uten jobb.

Årsmarkeringene for hendelsene i juni 2010 har gått rolig for seg (diplomatkilde 2013), men spenningene eksisterer fortsatt mellom de to gruppene. Ifølge Amnesty (2012c) er dette sår som ikke vil gro og Amnestys ekspert på Kirgisistan uttalte følgende: «There are wounds that time will not heal. Truth, accountability and justice are the only tools that will mend the bridges between the two ethnic communities,»

4.1.1 Anholdelser og pengeutpressing rettet mot etniske usbekere

Ifølge U.S. Department of State (2014, s. 2) rapporterte menneskerettighetsorganisasjoner i løpet av 2013 fortsatt om forsvinninger og tilfeller av kidnappinger i regi av sikkerhetsstyrkene. De fleste av disse hendelsene var knyttet til etnisk uro i sør. Ifølge samme rapport fortsatte myndighetene i sør å arrestere etniske usbekere for hendelser knyttet til urolighetene i 2010. Årsaken til anholdelsene var deltakelse i uroligheter, initiering av etnisk hat og også drap. En del frivillige organisasjoner (som sitert i U.S. Department of State 2014, s. 2) opplyste at en del av de arresterte ikke hadde noen forbindelse til urolighetene i 2010, men at politiet kun arresterte dem utfra mistanke eller fordi de hadde en forbindelse til en annen mistenkt.

Ifølge kilder Landinfo (internasjonal organisasjon (a) og (c); lokal NGO (b)) snakket med under oppholdene i Bisjkek og Osj i september 2013 synes det imidlertid som det hadde vært svært få anholdelser av personer tilknyttet 2010-urolighetene de siste månedene, og som nevnt i del 3.3 ikke åpning av helt nye saker. Det skjer generelt

langt færre overgrep mot den usbekiske minoriteten. Mange uttalte at det er langt færre arrestasjoner. Tiden har gått og befolkningen ønsker ro, var det mange av kildene som uttalte. Samtidig som antallet registrerte arrestasjoner har sunket, har det også blitt mindre internasjonal tilstedeværelse i områdene hvor urolighetene i 2010 foregikk; Osj og Jalalabad (internasjonal organisasjon (d), møte i Osj september 2013). Ingen kunne gi noen konkrete tall på anholdelser det siste året, annet enn at ingen av kildene kjente til at anholdelser som følge urolighetene i 2010 hadde funnet sted de siste månedene. Mange av kildene Landinfo snakket med er advokater som jobber med menneskerettighetsspørsmål og med rettsspørsmål. Det er Landinfos vurdering at disse kildene ville vært orientert om usbekere fortsatt anholdes grunnet forhold fra 2010 eller generelt fordi de er usbekere.

Det kan synes som om økonomiske motiv har vært utslagsgivende for at enkelte usbekiske borgere tidligere har blitt anholdt. Det kan også være en blanding av økonomiske motiv og rent politiske motiv som fører til at usbekere på urettmessig vis anholdes. Ifølge en internasjonal organisasjon (a) (møte i Bisjkek, september 2013) er særlig usbekere som kommer tilbake fra opphold i Russland utsatt for pengeutpressing da det antas at disse har penger. Etniske usbekere har stått for det meste av handelsvirksomheten i sør og er kjent for å ha penger. Dette har også vært brukt som en forklaring på hvorfor konflikten i sør oppsto. Hvorvidt dette har vært en avgjørende årsak er det mange meninger om, men at usbekere har hånd om forretningsdrift og restaurantbransjen er kjent. En journalist (b) (møte i Osj, september 2013) opplyste at fattige usbekere går fri for anholdelser, siden politiet likevel ikke vil få noe utbytte hos disse.

Kvinner er generelt mindre involvert i voldsepisoder og anholdelser enn menn. Sadikjan Makhmudov fra organisasjonen Luch Salomona i Osj opplyste at det er svært sjeldent av kvinner blir arrestert (møte, september 2013).

4.1.2 Reaksjoner mot familiemedlemmer til fengslede

En vanskelig økonomisk situasjon synes først og fremst å være det som preger familiemedlemmer til fengslede etter juni 2010-konflikten. I tillegg kommer selvsagt alle traumer ved å ha et familiemedlem i fengsel.

En kirgisisk advokat (b) opplyste at situasjonen til slektningene til de fengslede er den samme som før konflikten. De fleste bor på samme sted og situasjonen fortsetter som før (møte i Osj, september 2013). En del familiemedlemmer forlot imidlertid området kort tid etter konflikten og har reist til Tyrkia og Russland. De fleste av disse har ikke returnert. Noen har reist ut som sesongarbeidere for å greie seg økonomisk (internasjonal organisasjon (a), møte september 2013). Flere kilder fremhevet imidlertid at den økonomiske situasjonen for disse familiene har endret seg til det verre. Familiene har mistet sin forsørger (bread winner) (internasjonal organisasjon (a), møte i Bisjkek september 2013; internasjonal organisasjon (d), møte i Osj september 2013; lokal NGO (b), møte i Osj september 2013). De usbekiske familiene teller mange familiemedlemmer og fengslinger av familiefedrene betyr at familien mister sin inntekt. Flere av de fengslede har vært utsatt for konfiskering av eiendom. Lovverket i straffesakene åpner ikke for å beslaglegge annen eiendom enn den som er tatt til seg gjennom kriminell handling. Men dette respekteres ikke, og flere har fått huset sitt beslaglagt. Dette har vært et tema i flere av juni 2010-sakene, ifølge en lokal NGO (b).

Mange av disse familiene har i tillegg vært utsatt for pengeutpressing i forbindelse med rettssakene. Korrupsjon i forbindelse med rettssakene har vært utbredt. Familiene har blitt presset til å betale for å få avsluttet sakene og har også blitt presset til å betale for at personer skal få en mildere dom etc. Den økonomiske og sosiale situasjonen til familiene har dermed blitt svært vanskelig. Ifølge en usbekisk journalist (b) (møte i Osj, september 2013) har familien betalt ut det de har av penger i forbindelse med rettssakene og dermed er de heller ikke lenger et mål for kirgisiske myndigheter, som ene og alene er ute etter penger. Disse kvinnene og barna får nå være i fred, ifølge journalisten.

En del usbekiske familier blir også truet av de kirgisiske ofrenes familier (internasjonal organisasjon (a), møte september 2013). Slektninger av ofrene presser de dømtes familier. Generelt er det etniske kirgisere som angriper etniske usbekere. Ingen har blitt anmeldt for slike forhold. Slektninger ydmykes. Familiemedlemmer til de som har blitt dømt har ingen tillit til rettssystemet. Dette er imidlertid uavhengig av etnisitet. Hverken kirgisere eller usbekere har tillit til systemet (internasjonal organisasjon (c), møte i Osj, september 2013).

Kildene opplyste at de ikke kjente til hverken press eller trakasseringer fra kirgisiske myndigheter mot familiemedlemmer til fengslede usbekere pr. i dag.

4.1.3 Diskriminering

Usbekere vegrer seg generelt for å kontakte politiet siden de ikke har tiltro til at de vil få hjelp av politiet. Kirgisistan har ingen definisjon av diskriminering i sitt lovverk og det finnes dermed ikke noe formelt grunnlag for å klage på den behandlingen etniske usbekere får. Det eksisterer ingen offisielle saker om diskriminering i Kirgisistan, ifølge en internasjonal organisasjon (a).

Cholpon Djakupova fra Adilet (møte i Bisjkek, september 2013) sa det så sterkt som at ingen etnisk usbekere vil kontakte politiet. Ifølge Adilet eksisterte det også diskriminering av andre grupper enn usbekere tidligere, men med konflikten i 2010 har diskrimineringen av usbekere blitt mer synlig.

4.1.4 Utestenging fra arbeidslivet og manglende representasjon i det offentlige

Usbekere er underrepresentert i alle statlige strukturer. Bare 2 % av offentlige ansatte er usbekere. I politi- og rettsvesen jobber det kun kirgisere (internasjonal organisasjon (a), møte i Bisjkek september 2013).

Etter konflikten i juni 2010 har det skjedd en tilflytting til Osj fra kirgisiske landsbyer. Usbekiske håndverkere og handelsfolk har blitt trengt ut fra arbeidsmarkedet (lokal NGO (a), møte september 2013). Usbekiske restauranter har også etter hvert blitt overtatt av kirgisiske eiere. Kokkene er imidlertid fortsatt usbekiske, siden det er usbekerne som står for matkulturen i området.

4.2 SPRÅKSITUASJONEN

En representant for en lokal NGO (a) opplyste at hendelsen i juni 2010 førte til mange endringer for etniske usbekere i Osj (møte i Osj, september 2013). Kilden viste blant annet til at det ikke lenger spilles usbekisk musikk på kafeene. Kirgisk er det språket som skal snakkes ute på gaten. Dette er ikke nedfelt i lov eller forskrift, men er en muntlig ordre fra ordføreren i Osj. Tidligere hadde Osj flere usbekiske aviser mens det nå kun er en avis å oppdrive på usbekisk. Denne er statsdrevet og

Temanotat **Kirgisistan: Situasjonen etter de etniske urolighetene i juni 2010. Spesielt om etniske usbekeres situasjon**

inneholder kun oversatte artikler fra kirgisiske aviser. Tidligere eksisterte også flere TV-kanaler på usbekisk. Disse TV-kanalene sendte reportasjer direkte fra konflikten, uten kommentarer. I ettertid ble journalistene anklaget for å ha bidratt til etnisk konflikt. Eierne av TV-kanalene måtte forlate landet. Ordføreren i Osj overtok senere TV-kanalene og driften.

Før konflikten i 2010 hadde Osj en rekke minoritetsskoler. Disse skolene er nå omgjort til rene kirgisiske skoler. Ifølge menneskerettighetsorganisasjonen Kylum Shamy (som sitert i U.S. Department of State 2014, s. 29) hadde syv av opprinnelig 20 usbekisk-språklige ungdomsskoler i landsbyen Nookat skiftet til kirgisisk undervisning pr. oktober 2012. I september 2013 opplyste en kirgisisk advokat (a) (møte, september 2013) at åtte skoler i Nookat hadde skiftet fra usbekisk undervisningsspråk til kirgisisk. Som et resultat av endringene ble det antatt at 3200 etniske usbekiske barn ikke fikk undervisning på sitt morsmål. Dette er vanskelig for elvene, selv om språkene er ganske like. Myndighetene hevder at dette er etter foreldrenes ønske, men dette stemmer ikke, ifølge en representant for en lokal NGO (a) (møte, september 2013). Ifølge Kylum Shamy (U.S. Departement of State 2014, s. 20) ble ikke de usbekiske lærerne sagt opp, men de fikk ingen opplæring i å undervise på kirgisisk. 90 % av det usbekiske personalet har dermed etter hvert blitt skiftet ut med kirgisere og mange av de som har tatt over stillingene har lavere kompetanse, ifølge en lokal NGO (a). Før 2010 kunne elevene på de fleste skolene i Osj velge om de ville ha undervisning på kirgisisk eller usbekisk, men dette har endret seg. Nå er det kirgisisk som er undervisningsspråk. Før kunne studenter som skulle videre til universitetet ta opptaksprøvene på usbekisk, men dette er nå endret til kirgisisk.

4.3 INTERNFLYKTNINGSITUASJONEN

Majoriteten av de 300 000 internflyktningene som dro fra Osj til andre områder i Kirgisistan og de ca. 75 000 personene som søkte over grensen til Usbekistan, returnerte til Osj i løpet av noen uker og måneder etter urolighetene i juni 2010. Ifølge UNHCR (som sitert i Internal Displacement Monitoring Centre 2014) hadde alle internflyktningene returnert til sine hjem i løpet av 2013. 172 000 av de returnerte internflyktningene og flyktninger (fra Usbekistan) hadde fortsatt behov for hjelp til reintegrering.

Ifølge Internal Displacement Monitoring Centre (2014) har internflyktninger som har kommet hjem til ødelagte hus ikke fått den kompensasjonen de har krav på. Utbetalinger har kun skjedd til de familiene som har mistet familiemedlemmer i konflikten og til de som har blitt fysisk skadet. Fond som skulle ha gått til de berørte skal ha blitt brukt på annet. Det er uklart om personer innen myndighetsapparatet har blitt holdt ansvarlig for korrupsjon.

4.4 FORSONING

Flere kilder savnet en forsoningsprosess og viste til at kirgisiske myndigheter forsøker å legge lokk over konflikten og at det gjøres lite eller ingenting for å rette opp situasjonen og skape tillit mellom kirgisere og usbekere. Det finnes få eller ingen insentiver til å skape forsoning mellom de to gruppene (Abashin 2013). Riktignok

satte daværende ordføreren i Osj, Melis Myrzakmatov⁸, i gang enkelte forsoningstiltak gjennom blant annet å vise til blandede ekteskap som var inngått mellom kirgisere og usbekere. Myrzakmatov fikk oppført en rekke byggverk etter urolighetene og ønsket å vise at befolkningen lever i fred og fordragelighet, men det synes ikke som han har tatt problemene på alvor, ifølge mange av kildene Landinfo snakket med i Osj i september 2013. Ordføreren har for eksempel ikke foretatt seg noe mht. den volden som var i rettssalene da sakene fra juni 2010-hendelsene ble ført for retten. Han skal ha uttalt at dette ligger utenfor hans ansvarsområde. Ifølge en internasjonal organisasjon (b) (møte i Bisjkek, september 2013) er dette forhold som han kunne gjort noe med, men han forsøkte å distansere seg fra problemet.

En representant for en lokal NGO (a) (møte i Osj, september 2013) opplyste at mye av pengene som ble gitt til oppbygging har blitt brukt til rene symbolbygg og statuer. Institusjonen som skulle ta seg av oppbyggingen er den statlige administrasjonen for Osj og Jalalabad. Den har blitt beskyldt for korrupsjon og underslag av penger.

Det har heller ikke virket forsonende at det kirgisiske parlamentet besluttet å erklære lederen for den internasjonale kommisjonen for undersøkelse av Osj-opptøyene, finnen Kimmo Kiljunen, persona non grata i Kirgisistan. Dette som følge av hans konklusjon om at det var mye som talte for at ugjerninger begått under angrepene mot usbekere i Osj i juni 2010 kunne karakteriseres som forbrytelser mot menneskeheten (diplomatkilde 2013). Kiljunen fikk beskyldninger fra det kirgisiske parlamentet om at han skulle ha tatt imot bestikkelser fra den usbekiske befolkningen for å ha kommet med den konklusjonen han kom med. Beskyldningene ble avvist, men endte likevel med at han ble erklært persona non grata (RFE/RL 2011a).

4.5 ØKT RELIGIØS AKTIVITET SOM FØLGE AV KONFLIKTEN

Fem religiøse grupperinger/partier er forbudt i Kirgisistan. Disse fem er Hizb-ut-Tahrir (HT), Islamic Party of Turkestan, Organization for Freeing Eastern Turkestan, Eastern Turkestan Islamic party og Tablighi Jamaat (U.S. Department of State 2014, s. 16). Flere av kildene Landinfo snakket med i Osj i september 2013 fremhevet at en av endringene etter konflikten i juni 2010 er at befolkningen generelt har blitt mer religiøse (representant for en lokal NGO (a), møte i Osj; journalist (b), møte i Osj). I noen tilfeller er de mer opptatt av en strengere tolkning av islam. Det har vært en økende tilslutning til radikale religiøse grupper (Adilet, møte i Bisjkek september 2013). Mange kvinner har søkt trøst i religionen etter at mennene ble drept eller forlot Kirgisistan. Flere kvinner kler seg religiøst og mange forklarer dette med at bekledningen gir beskyttelse. Det ble videre vist til at en del menn som følge av sitt religiøse engasjement, har reist til Syria.

Det er imidlertid få som vender seg mot voldelig jihadisme i Kirgisistan. Hizb-ut-Tahrir, som uttaler at de er imot vold, er den organisasjonen/partiet som har blitt mest aktiv etter juni 2010. Mange arbeidsløse har funnet trøst i organisasjonen og har latt seg verve. Det er først og fremst etniske usbekere som er knyttet til Hizb-ut-Tahrir, men det har også vært økt tilslutning blant kirgisere. Mange kirgisere har

⁸ Melis Myrzakmatov ble avsatt som ordfører 5. desember 2013, etter at han hadde vært med på demonstrasjoner mot den sittende regjering. Myrzakmatov er kjent som en radikal nasjonalist. Ny ordfører ble valgt 15. januar 2014. Myrzakmatov stilte som ordførerkandidat, men tapte mot den regjeringstro Aitmammat Kadyrbaev (RFE/RL 2014a).

også sluttet seg til den islamske gruppen Tablighi Jamaat⁹ (lokal NGO (a), møte i Osj).

Medlemmene av Hizb-ut-Tahrir driver sin aktivitet i det skjulte, men som følge av den religiøse oppblomstringen har det vært flere anholdelser av personer anklaget for å være tilknyttet Hizb-ut-Tahrir i den senere tid, sist i april 2014 da seks personer ble pågrepet i Jalalabad (RFE/RL 2014b; 2014c). Hvorvidt de anholdte virkelig har tilknytning til Hizb-ut-Tahrir, eller ikke, er noe uvisst. Flere kilder (lokal NGO (a); Luch Salomona, møter i Osj 2013) hevdet at politiet i Kirgisistan er opptatt av å vise at de gjør noe for å bekjempe ytterliggående islam og at personer dermed pågripes uten grunn. Før ble medlemmer av Hizb-ut-Tahrir arrestert for å dele ut skriftlig materiale om organisasjonen i forbindelse med verving av medlemmer. I dag er det tilstrekkelig at en person er i besittelse av materiale om organisasjonen for å bli arrestert (Luch Salomona, møte i Osj september 2013).

Flere personer med tilknytning til ytterliggående muslimske grupper skal også ha blitt anholdt grunnet rekruttering til opprørsgrupper i Syria (RFE/RL 2014c).

5. SITUASJONEN FOR ETNISKE USBEKERE I NORD

Ifølge en artikkel i Transition Online (Akmatov 2011) skal ca. 300 000 personer (flest usbekere, men også noen kirgisere) ha forlatt områdene i sør etter juni-hendelsene i 2010. Det går frem av artikkelen at mange av de som dro nordover, har reist til Russland. Det bekreftes av flere kilder (internasjonal organisasjon (b), møte i Bisjkek september 2013; usbekisk journalist (a), e-post 2012) at det var få som bosatte seg nord i Kirgisistan. De få som dro til Bisjkek var stort sett mer velstående usbekere (kirgisisk advokat (b), møte i Osj september 2013). Russland har gjennom mange år mottatt arbeidsmigranter fra Kirgisistan som følge av dårlige økonomiske forhold.

Det er store forskjeller mellom nord og sør i Kirgisistan, både økonomisk og kulturelt. Dette kan være en av grunnene til at mange kirgisere fra sør har valgt å reise ut av landet i stedet for å bosette seg i nord. Når Bisjkek og Osj har blitt sammenlignet har ordet «sivilisert» blitt brukt for å beskrive Bisjkek (journalist (b), møte i Osj september 2013; internasjonal organisasjon (b) møte i Bisjkek september 2013). Generelt beskrives Bisjkek som langt mer multietnisk og tolerant enn byene i sør. Bisjkek og områdene i nord er langt bedre stilt økonomisk enn i sør, men også rett utenfor Bisjkek er det slumområder hovedsakelig bebodd av kirgisere som har kommet fra landsbygda og slått seg ned nær hovedstaden. Dette er områder som ifølge en internasjonal organisasjon (b) (møte i Bisjkek september 2013) er helt uten økonomisk aktivitet.

⁹ J. Taylor (2013) skriver i The Guardian:

The Tablighi Jamaat is the most successful of the many such groups to form after the Mutiny (known to India, where it comes from, as the Uprising) in the mid-19th century. Eighty million-strong today, the group shuns the harsh outside world, and creates an atmosphere of spirituality, solidarity and purpose among themselves that proves extremely compelling. Deobandi-inspired, adherents are interested only in reviving the faith of weaker Muslims, and thus helping to ensure either a passport to paradise, or the rule of Islam on earth, whichever comes soonest.

Det er vanskelig for etniske usbekere å få jobb i nord hvis de ikke behersker det kirgisiske språket. I sør har både kirgisisk og usbekisk vært brukt i arbeidslivet, mens situasjonen er en annen i nord hvor kun kirgisisk har vært og er i bruk (internasjonal organisasjon (a), møte september 2013; journalist (b), møte september 2013). Kirgisere i nord forstår generelt lite av det usbekiske språket, mens kirgisere i sør er vant til usbekisk og skjønner språket bedre. Etniske usbekere som kommer til Bisjkek må ha forbindelser der for å få jobb, ellers vil det være svært vanskelig. Mange usbekere snakker dårlig russisk, og dette er en hemsko. Spesielt i statlig sektor vil det være vanskelig for etniske usbekere å få jobb. De vil eventuelt kunne få jobb i uformell sektor.

Det har vært rapportert om lite uro for de få usbekerne som bor i nord. En internasjonal organisasjon (a) (møte i Bisjkek, september 2013) er kjent med at det har vært noen tilfeller der etniske usbekere skal ha blitt banket opp og det har videre vært noen tilfeller av tagging med slagord mot usbekere i Bisjkek. Ovennevnte internasjonale organisasjon opplyste at det ikke har vært noen bølge av etniske sammenstøt og at det kun dreier seg om noen få enkeltepisoder uten at dette ble nærmere forklart. Organisasjonen Adilet (møte i Bisjkek, september 2013) opplyste også at det har vært enkeltepisoder rettet mot usbekere i nord etter juni 2010-konflikten, men ifølge organisasjonen er det ikke lenger et press mot usbekerne i Bisjkek. Adilet ga heller ingen nærmere redegjørelse for hva slags type episoder dette har vært. Organisasjonen opplyste imidlertid at det fortsatt skjer en viss diskriminering av etniske usbekere i nord, men at dette først og fremst gir seg utslag i vanskeligheter med å få jobb.

Generelt har usbekerne i nord det langt bedre enn i sør, det er ikke den samme spenningen mellom kirgisere og usbekere som i sør. Et økende antall usbekiske ungdommer kommer til Bisjkek for å studere. Mange av disse studentene ønsker ikke å returnere til Osj eller andre steder i sør etter endt studier (internasjonal organisasjon (a), møte september 2013).

6. REFERANSER

Skriftlige kilder

- Abashin, S. (2013, 11. juni). Osh events at crossroads of oblivion. *Ferghana.news*. Tilgjengelig fra <http://enews.ferghananews.com/articles/2835> [lastet ned 13. mai 2014]
- Akmatov, T. (2011, 13. januar).. No man's land. *Transitions Online*. Tilgjengelig fra <http://www.tol.org/client/article/22087-no-mans-land.html?print> [lastet ned 13. mai 2014]
- Amnesty International (2011a, juni). *Still Waiting for Justice. One Year on from the Violence in Southern Kyrgyzstan*. London: Amnesty International. Tilgjengelig fra <http://www.amnesty.org/en/library/asset/EUR58/001/2011/en/6fc18a06-cc97-4dc9-9cf8-95cc62672bfa/eur580012011en.pdf> [lastet ned 13. mai 2014]
- Amnesty International (2011b, 8. juni). *Kyrgyzstan: Lack of justice could fuel new violence*. London: Amnesty International. Tilgjengelig fra <http://www.amnesty.org/en/for-media/press-releases/kyrgyzstan-lack-justice-could-fuel-new-violence-2011-06-08> [lastet ned 10. april 2014]
- Amnesty International (2012a). *Kyrgyzstan: Dereliction of Duty*. London: Amnesty International. Tilgjengelig fra <http://www.amnesty.org/en/library/asset/EUR58/001/2012/en/437b59ef-9ff9-4a13-89d5-ccbc5230323/eur580012012en.pdf> [lastet ned 13. mai 2014]
- Amnesty International (2012b). *Annual Report 2012. Kyrgyzstan*. London: Amnesty International. Tilgjengelig fra <http://www.amnesty.org/en/region/kyrgyzstan/report-2012> [lastet ned 13. mai 2014]
- Amnesty International (2012c, 8. juni). *Kyrgyzstan: Justice on hold*. London: Amnesty International. Tilgjengelig fra <http://amnesty.org/en/news/kyrgyzstan-justice-hold-2012-06-08> [lastet ned 9. april 2014]
- Ferghana News (2012, 16. mai). Kadyrjan Batyrov, leader of the Uzbek ethnic community from Kyrgyzstan, speaks at OSCE Human dimension seminar on May 14, 2012. *Ferghana News*. Tilgjengelig fra <http://enews.ferghananews.com/news.php?id=2266> [lastet ned 10. april 2014]
- FIDH, dvs. International Federation for Human Rights (2011, 25. oktober). *Steadfast in Protest – Annual Report 2011 – Kyrgyzstan*. Paris: FIDH. Tilgjengelig fra http://www.fidh.org/IMG/pdf/obs_2011_uk-europecis.pdf [lastet ned 25. april 2014]
- Freedom House, Memorial Human Rights Center & Norwegian Helsinki Committee (2012, 31. mai). *A Chronicle of Violence. The Events in the South of Kyrgyzstan in June 2010 (Osh Region)*. Oslo: Norwegian Helsinki Committee. Tilgjengelig fra http://nhc.no/filestore/Publikasjoner/Rapporter/2012/Rapport_2_12_ENG_net.pdf [lastet ned 13. mai 2014]
- Freedom House (2014, 10. januar). *Kyrgyzstan Must Restore Order, Due Process to Courts*. New York: Freedom House. Tilgjengelig fra http://www.freedomhouse.org/article/kyrgyzstan-must-restore-order-due-process-courts#.U0Kd_dJdUQF [lastet ned 7. april 2014]
- Diplomatkilde (2013, juli). Kirgisistan – Oversiktsrapport. Rapporten er unntatt offentlighet og er ikke elektronisk tilgjengelig.
- Grosvold, Ø.(2010, 26. juni). Usbekiske flyktninger drar hjem. *NRK*. Tilgjengelig fra <http://www.nrk.no/verden/usbekiske-flyktninger-drar-hjem-1.7181703> [lastet ned 9. april 2014]

- Human Rights Watch (2010). “Where is the Justice?” *Interethnic Violence in Southern Kyrgyzstan and its aftermaths*. New York: Human Rights Watch. Tilgjengelig fra <http://www.hrw.org/node/92408/section/1> [lastet ned 13. mai 2014]
- Human Rights Watch (2011, 21. september). *Kyrgyzstan: Violence in Courtroom*. New York: Human Rights Watch. Tilgjengelig fra <http://www.hrw.org/news/2011/09/21/kyrgyzstan-violence-courtroom> [lastet ned 20. mai 2014]
- Human Rights Watch (2013, 17. mai). *Kyrgyzstan: Protect Uzbek Defendant*. New York: Human Rights Watch. Tilgjengelig via Ecoi http://www.ecoi.net/local_link/248552/358871_en.html [lastet ned 7. april 2014]
- Internal Displacement Monitoring Centre (2014, 13. februar). *Submission from the Internal Displacement Monitoring Centre (IDMC) of the Norwegian Refugee Council (NRC) for consideration at the 110th session of the Human Rights Committee (10 - 28 March 2014)*. Genève: Internal Displacement Monitoring Centre. Tilgjengelig fra <http://www.internal-displacement.org/assets/library/Europe/Kyrgyzstan/pdf/3-IDMC-CCPR-Kyrgyzstan-Feb-2014.pdf> [lastet ned 25. april 2014]
- International Crisis Group (2010, 23. august). *The Pogroms in Kyrgyzstan. Asia Report no 193*. Bisjkek/Brussel: International Crisis Group. Tilgjengelig fra <http://www.crisisgroup.org/~media/Files/asia/central-asia/kyrgyzstan/193%20The%20Pogroms%20in%20Kyrgyzstan> [lastet ned 13. mai 2014]
- Kyrgyzstan Inquiry Commission (2011). *Report on the Independent International Commission of Inquiry into the Events in Southern Kyrgyzstan in June 2010*. [s.l.]: Kyrgyzstan Inquiry Commission. Tilgjengelig via Reliefweb <http://reliefweb.int/report/kyrgyzstan/report-independent-international-commission-inquiry-events-southern-kyrgyzstan> [lastet ned 13. april 2014]
- Migrationsverket (2012, 13. februar). *Kirgizistan i slutet av 2011 – rapport från utredningsresa*. Norrköping: Migrationsverket. Tilgjengelig fra <http://lifos.migrationsverket.se/dokument?documentSummaryId=26920> [lastet ned 13. mai 2014]
- National Statistical Committee of the Kyrgyz Republic (2012). *Kyrgyzstan Brief Statistical Handbook 2008-2011*. Bisjkek: National Statistical Committee of the Kyrgyz Republic. Tilgjengelig fra <http://stat.kg/images/stories/docs/tematika/svod/Handbook%202008-2011.pdf> [lastet ned 13. mai 2014]
- RFE/RL, dvs. Radio Free Europe/Radio Liberty (2011a, 26. mai). Head Of Commission On Kyrgyz Violence Declared Persona Non Grata. *Radio Free Europe/Radio Liberty*. Tilgjengelig fra http://www.rferl.org/content/head_of_commission_on_kyrgyz_violence_declared_persona_n_on_grata/24205930.html [lastet ned 9. april 2014]
- RFE/RL (2011b, 16. september). Ethnic Uzbek leader's trial resumes in Kyrgyzstan. *Radio Free Europe/Radio Liberty. Refworld: Radio Free Europe*. Tilgjengelig via Refworld <http://www.refworld.org/docid/4e8973e310.html> [lastet ned 21. mai 2014]
- RFE/RL (2011c, 27.oktober). High-Profile Trial Of Uzbek Leader In Kyrgyzstan Ends. *Radio Free Europe/Radio Liberty*. Tilgjengelig fra http://www.rferl.org/content/kyrgyzstan_uzbekistan_trial/24373594.html [lastet ned 10. april 2014]
- RFE/RL (2014a, 15. januar). Myrzakmatov Vows To Fight On After Losing Osh Mayoral Vote. *Radio Free Europe/Radio Liberty*. Tilgjengelig fra <http://www.rferl.org/content/kyrgyzstan-osh-mayoral-contest-myrzakmatov-defeat/25230511.html> [lastet ned 25. april 2014]
- RFE/RL (2014b, 24. januar). Kyrgyz Arrest Alleged Members Of Hizb Ut-Tahrir. *Radio Free Europe/Radio Liberty*. Tilgjengelig fra <http://www.rferl.org/content/kyrgyzstan-extremism-islamist-group-arrests/25241439.html> [lastet ned 24. april 2014]

Temanotat **Kirgisistan: Situasjonen etter de etniske urolighetene i juni 2010. Spesielt om etniske usbekeres situasjon**

- RFE/RL (2014c, 7. april). Alleged Members Of Banned Islamic Group Arrested In Kyrgyzstan. *Radio Free Europe/Radio Liberty*. Tilgjengelig fra <http://www.rferl.org/content/kyrgyzstan-arrests-islamist-1> [lastet ned 24. april 2014]
- Taylor, J. (2009, 8. september). What is the Tablighi Jamaat? *The Guardian*. Tilgjengelig fra <http://www.theguardian.com/commentisfree/belief/2009/sep/08/religion-islam-tablighi-jamaat> [lastet ned 24. april 2014]
- U.S. Department of State (2014, 28.februar). Human Rights Practices Kyrgyz Republic 2013. Washington DC: U.S. Department of State. Tilgjengelig fra <http://www.state.gov/j/drl/rls/hrrpt/humanrightsreport/index.htm?year=2013&dliid=220397> [lastet ned 21. mai 2014]

Muntlige kilder

- Adilet v/advokat og leder for organisasjonen Cholpon Djakupova. Møte i Bisjkek 17. september 2013.
Organisasjonen driver juridisk rådgivning. Landinfo har møtt organisasjonen flere ganger tidligere.
- Internasjonal organisasjon (a). Møte i Bisjkek 17. september 2013.
Organisasjonen er svært anerkjent og kildene Landinfo snakket med ga et meget solid inntrykk. Organisasjonen er godt oppdatert på menneskerettigheter og rettsvesen i Kirgisistan. Landinfo møtte både internasjonalt ansatte og lokalt ansatte.
- Internasjonal organisasjon (b). Møte i Bisjkek 18. september 2013.
- Internasjonal organisasjon (c). Møte i Osj 20. september 2013.
- Internasjonal organisasjon (d). Møte i Osj 24. september 2013.
- Kirgisisk advokat (a). Møte i Bisjkek 25. september 2013.
Advokaten jobber for en NGO og har vært aktiv i rettssakene i kjølvannet av urolighetene sommeren 2010. Advokaten og hennes organisasjon ble av flere internasjonale organisasjoner vist til som en svært pålitelig kilde til å informere om rettssakene.
- Kirgisisk advokat (b). Møte i Osj 23. september 2013.
Advokaten er medlem av Osj/Batken advokatforening og samarbeider med flere menneskerettighetsorganisasjoner. Advokaten har selv ført en rekke saker tilknyttet urolighetene juni 2010 for retten. Advokaten har derfor stor innsikt i hvordan rettssakene i kjølvannet av konflikten foregikk. Landinfo ble anbefalt å møte denne advokaten blant annet fra Human Rights Watch i Bisjkek.
- Journalist (a) . E-post 18. desember 2012.
Journalisten er etnisk usbeker og jobber for et internasjonalt nyhetsbyrå.
- Journalist (b). Møte i Osj 20. september 2013.
Journalisten jobber freelance og har også jobbet for en internasjonal organisasjon i Osj. Landinfo har møtt kilden flere ganger tidligere og vedkommende har blitt anbefalt som kilde blant annet av en BBC-journalist. Journalisten er etnisk usbeker og har bodd i Osj i mange år. Han har slektninger i Usbekistan og er godt oppdatert på politiske og menneskerettslige forhold både i Usbekistan og i Kirgisistan.
- Lokal NGO (a). Møte i Osj 21. september 2013.
Møtet med den lokale NGOen i Osj ble holdet etter anbefaling fra medarbeidere i UNHCR i Bisjkek. Den lokale NGOen arbeider med problemstillinger knyttet til etniske usbekeres situasjon. Representanten Landinfo møtte ga et svært solid

inntrykk og representanten var godt orientert om situasjonen i Osj. Representanten er selv etnisk usbeker.

- Lokal NGO (b). Møte i Osj, 24. september 2013.

Møtet med denne kilden ble holdt etter anbefaling fra Human Rights Watch, Bisjkek. Kilden Landinfo snakket med i denne NGOen var koordinator og advokat i organisasjonen. Han bistår personer involvert i juni-hendelsene. De fleste av sakene han har jobbet med er nå avsluttet.

- Luch Salomona v/Sadikjan Makhmudov. Møte i Osj 23. september 2013.

Luch Salomona betyr «Salomos lys». Organisasjonen består av advokater som jobber med å bekjempe tortur. Samtidig overvåker de forholdene i midlertidige anholdelsessteder og varetektsfasiliteter.

- Velinformert kilde i Bisjkek. Møte i Bisjkek 17. september 2013.